

Ignacij Voje

TRGOVSKE ZVEZE MED DUBROVNIKOM IN MARKAMI V 14. IN 15. STOLETJU

Referat na mednarodnem kongresu »Le relazioni economiche e culturali tra le Marche e la sponda orientale Adriatica nei secoli XIII—XIX« v Senigallii 10. in 11. januarja 1976.

O trgovskih stikih med Dubrovnikom in sosednjo italijansko obalo nima mo še celovite slike za ves srednji vek. Popolnejše raziskave so opravljene za XIII. stol., kjer so v ospredju analize trgovskih pogodb med Dubrovnikom in posameznimi italijanskimi mesti¹ ter za XVI. stoletje, kjer so obdelane razne oblike trgovine med Markami in Dubrovnikom.² Mnogo več pozornosti kot srednji Italiji so zgodovinarji posvetili južni Italiji — Apuliji in Siciliji.³

V referatu bom skušal prikazati rezultate prvih raziskav trgovskih odnosov med mesti v Markah in Dubrovnikom v XIV. in XV. stoletju in to na podlagi posebne serije notarskih knjig, imenovane »Debita notariae«, ki jo hranijo v Historijskem arhivu v Dubrovniku. To je specializirana notarska knjiga, v katero so notarji registrirali skoraj izključno kreditne pogodbe (zadolžnice) in pogodbe trgovskih družb (societas, collegantia, compagnia). Eden glavnih vzrokov za uvedbo posebne notarske knjige zadolžnic v Dubrovniku je ta, da je kreditna trgovina v Dubrovniku že proti koncu XIII. stol. zavzela izreden obseg. Zato je dubrovniška vlada izdala 8. junija 1275 odredbo, na podlagi katere so se morali vsi kreditni posli, ki so presegali 10 perperjev, skleniti pismeno.⁴ Dolžnik je moral dati upniku v roku 8 dni »cartam notarii« o dolgu. S tem zakonom je hotela dubrovniška vlada dati pravno zaščito

¹ Josip Lučić, Pomorsko-trgovačke veze Dubrovnika i Italije v XIII stoljeću, Pomorski zbornik, broj. 5, Zadar 1967, str. 447—475; J. Lučić, Oko nekih ugovora između Dubrovnika i talijanskih gradova u XIII stoljeću, Historijski zbornik, letnik XXIII—XXIV, Zagreb 1970—71, str. 275—379; J. Lučić, Povijest Dubrovnika, II del, Zagreb 1973, str. 94—112; J. Lučić, Neobjavljene isprave i akti XIII stoljeća iz Dubrovačkog arhiva, I del, Arhivski vjesnik, vol. X, 1967, str. 117—133 (Doc. 1 — 1206, mense augusto — Recanati, castrum Italiae, cum Ragusa pacem et amicitiam constituit); Petar Matković, Trgovinski odnosi između Dubrovnika i srednje Italije, Rad JAZU knj. XV, Zagreb 1871, str. 1—69; Jireček Konstantin, Die Bedeutung von Ragusa in der Handelsgeschichte des Mittelalters, Almanach der Akademie in Wien, Wien 1899; Vinko Foretić, Nekoliko pogleda na pomorsku trgovinu Dubrovnika u srednjem vijeku, Dubrovačko pomorstvo, Dubrovnik 1952, str. 117—164.

² Toma Popović, Trgovački odnosi Dubrovnika i Ankone u drugoj polovini XVI veka, Zbornik Filozofskog fakulteta, Univerziteta u Beogradu, knj. XI-1, Beograd 1970, str. 443—462; T. Popović, Dubrovnik i Ankona u jevrejskoj trgovini XVI veka, Zbornik, Jevrejski istorijski muzej, knj. 1, Beograd 1971, str. 41—53; Sergio Anselmi, Venezia, Ragusa, Ancona tra Cinque e Seicento, un momento della storia mercantile del Medio Adriatico, Ancona 1969.

³ Momčilo Spremić, Dubrovnik i Aragonci, 1442—1495, Beograd 1972; Mirjana Popović Radenković, Le relazioni commerciali fra Dubrovnik (Ragusa) e la Puglia nel periodo Angioino (1266—1442), Estratto dall'Archivio storico per Provincie Napoletane, Nuova serie, XXXVII (1957), XXXVIII (1958), Napoli 1958, 1959; M. Popović, Prilog ekonomskoj istoriji Dubrovnika. Trgovački odnosi sa južnom Italijom (1266—1442), Zbornik Filozofskog fakulteta, Univerziteta u Beogradu, knj. V-1, Beograd 1960, str. 189; Jorjo Tadić, La Puglia e le città Dalmate nei secoli XII—XIII, Estratto dall'Archivio storico Pugliese, Anno XIII, fasc. I—IV, Bari 1960; Bariša Krekić, La Puglia tra Dubrovnik (Ragusa) e il Levante nell'epoca angioina, Estratto dell'Archivio storico Pugliese, Anno XIV, fasc. III—IV, Bari 1961; B. Krekić, Ragusa e gli Aragonesi verso la metà del XV secolo, Rivista Storica del Mezzogiorno, Anno I, fasc. I—II, 1966, str. 205—219.

⁴ Ignacij Voje, Knjige zadolžnic, posebna notarska serija dubrovniškega arhiva, Zgodovinski časopis, letnik XXII, zv. 3—4, Ljubljana 1968, str. 207—223; Liber statutorum civitatis Ragusii (V. Bogišić—K. Jireček), liber VIII, cap. XXII, Mon. hist. Slav. merid. IX, Zagreb 1904, str. 178.

trgovskemu poslovanju. Seveda je morala skrbeti tudi za način, kako bi se mogle izgubljene zadolžnice obnoviti. To je dosegla na ta način, da so se zadolžnice vpisovale v posebne imbreviaturne knjige, ki so se hranile poleg drugih notarskih knjig v državni pisarni in ostale državna lastnina.

Na osnovi notarskih knjig *Debita notariae* lahko sledimo razvoju kreditne trgovine v Dubrovniku od 1282 dalje. Serija *Deb. not. ni* v celoti ohranjena. Iz konca XIII. in prve polovice XIV. so se ohranile le posamezne knjige, tako da obstajajo večje ali manjše prekinitve med posameznimi leti. Zelo bogato in kontinuirano je ohranjeno gradivo za XV. stol.

Na osnovi zadolžnic, ki so jih notarji registrirali iz dneva v dan, iz leta v leto, lahko sledimo razvoju različnih oblik kreditnega trgovanja, obsegu in vrednosti kreditne trgovine v posameznih letih. Gradivo iz *Deb. not. na nek način* prikazuje stanje na dubrovniškem tržišču ter nas posredno seznanja s trgovskimi odnosi v samem Dubrovniku. Izdelamo lahko tudi zelo podrobno sliko strukture upnikov in dolžnikov. Iz nje je razvidno, da so se v kreditno trgovino srednjeveškega Dubrovnika vključevali poleg drugih tujih trgovcev tudi trgovci iz Mark.

Dubrovniške pomorsko-trgovske zveze so se širile v XIII. stol. na področje Sredozemlja, vendar so najmočnejše njegove pomorsko-trgovske zveze ostale znotraj Jadranskega morja in to z italijanskimi mesti. Težišče borbe v pomorski trgovini je bilo usmerjeno proti vedno močnejši, upornejši in uspešnejši akciji Benečanov da dosežejo monopol v Jadranski trgovini. Ekonomski pritisk Benetk v jadranski pomorski trgovini je bil za Dubrovnik vedno težji. Sklepanje trgovskih pogodb z italijanskimi mesti zahodne Jadranske obale je imelo namen upreti se beneškim monopolističnim tendencam v jadranski trgovini. V XII. in v začetku XIII. stol. je sklenil Dubrovnik 8 trgovskih pogodb z mesti Italije. Dve pogodbi se nanašata na mesti Fano in Ancono v Markah, sklenjeni pa sta bili leta 1199. Obe mesti potrjujeta trden mir z Dubrovčani, zagotavljata obojestransko zaščito trgovcev in nemoteno poslovanje. Po letu 1205, ko Dubrovnik prizna nadoblast Benečanov pa do srede XIII. stol., sklepa Dubrovnik kljub povečanemu pritisku Benečanov številne nove pogodbe in vzdržuje naprej trgovske zveze z italijanskimi mesti. Z mestom Fanom sklepa 1231 pogodbo s katero doseže neke ugodnosti v trgovini. Pogodba je obnovljena 1249. Za povračilo zahteva občina Fano recipročni postopek. Občina Recanati je 1206 in nato še 1229 sklenila ugodno pogodbo z Dubrovnikom. Leta 1251 obljublja ista občina prijateljstvo in mir in se obvezuje, da bo pomagala Dubrovčanom na področju svojega distrikta. Svobodo poslovanja na svojem področju zagotavlja tudi Ancona leta 1321. Podobno pogodbo sklepa Dubrovnik z mestom Senigallio leta 1231.

V tem obdobju želijo nekatera mesta dobiti od Dubrovčanov jamstvo svobode poslovanja na dubrovniškem teritoriju. To bi pomenilo, da se želijo prek Dubrovnika prebiti na tržišče Balkana in da bi jim bil Dubrovnik neke vrste odskočna deska v trgovskih akcijah na Balkanu. Medtem, ko italijanska mesta niso imela namena, da razširijo svoje poslovanje na dubrovniškem in balkanskem tržišču, je bila dubrovniška iniciativa, da prodre na Apeninski polotok mnogo močnejša. Dubrovčani dajejo pobudo, da dobijo ugodnejše pogoje za natovarjanje in iztovarjanje trgovske robe v nekaterih lukah: Recanati, Anconi, Firmu. Za Dubrovčane so tržišča v Italiji v tem obdobju predstavljala pomembno perspektivo, ne samo zaradi izvoza v mesta, s katerimi so imeli trgovske pogodbe, temveč tudi v njihovo zaledje. Dubrovčani so bili

aktivnejši v težnji, da osvojijo Apeninsko tržišče, kot pa Italijani, da prodrejo na naše tržišče. Dubrovnik naj bi prevzel vlogo oskrbovalca posameznih mest Apeninskega polotoka s surovinama z Balkana.

Po letu 1252 se okrepi pomorska moč Benetk na Jadranskem prostoru. Dubrovčani ne morejo več intenzivno trgovati s področji v severni Italiji. Na teritoriju Mark obnovijo pogodbo z mestom Fanom, ki je bila zaradi odškodninskih sporov prekinjena okrog 10 let. Ancona je drugo mesto s katerim Dubrovnik obnavlja pogodbo. Ohranjen je načrt pogodbe iz leta 1299. Čeprav ni bila ratificirana, je pomembna zaradi tega, ker se vidijo iz nje določena stališča Ancone. Ancona je dala vedeti Dubrovčanom, da trgovina z Lombardijo, Toskano in Romanijo spada v njeno interesno sfero. Dubrovčani bi morali plačati carino, če bi prek Ancone izvažali ali uvažali določene artikle s teh področij. Carini naj bi bila podvržena tudi roba iz Levante in severne Afrike. Kljub pomanjkanju uradnih trgovskih pogodb Dubrovčani v drugi polovici XIII. stoletja trgujejo z različnimi mesti Italije. Po dubrovniškem statutu iz leta 1272 uživajo svobodo trgovanja brez plačevanja luških pristojbin (*arboraticum*) tudi 3 mesta iz Mark: Ancona, Fano in Senigallia in 8 mest iz Apulije.

Konkretnejši vpogled v trgovske zveze in odnose Dubrovnika z mesti v Markah nudijo notarske knjige dubrovniškega arhiva. Iz različnih pogodb se zrcali vsakodnevno življenje, poslovna praksa, poslovanje tujih in domačih trgovcev.

Dubrovnik je bil tedaj pomembno tržišče s sužnji, ki jih izvažajo Dubrovčani iz notranjosti Balkana, predvsem iz Bosne. Iz južne Italije in Mark prihajajo trgovci v Dubrovnik kupovat sužnje.⁵ Poleg sužnjeve se v Ancono izvažajo še vosek, ovčje kože in volna.⁶ V manjših količinah uvažajo iz Ancone tudi žito.

Ankončani se vključujejo že v tem obdobju v kreditno trgovino, v kateri imajo trgovci iz mnogih mest Italije zelo pomemben delež. Prvo mesto zavzemajo Benečani. Kot upniki ali dolžniki se omenjajo trgovci iz Firma⁷ in Ancone.⁸

Zaradi dobrih pogojev poslovanja, ki jih je nudil Dubrovnik, nekateri strokovnjaki ostanejo trajno ali začasno v Dubrovniku na primer: dva čevljarja iz Ancone: Ricardus Anconitanus calegarius (1282) in magister Zannus calegarius de Ancona (1282).⁹ Krojač Gregorius sartores filius quondam Petri Anconitani, je pridobil celo vinograd v Šumetu, a leta 1283 se zadolžuje z družabnikom za 215 perperjev.¹⁰

V XIV. stoletju se okrepi živahna trgovska aktivnost med Dubrovnikom in italijanskimi mesti. Trgovski stiki med obema jadranskima obalama so bili skoraj vsakodnevni, Dubrovčani pa so veliko trgovali z Markami, posebej z Ancono.

⁵ J. Lučić, Pomorsko trgovačke veze Dubrovnika i Italije, str. 461.

⁶ Ibid. str. 462; Historijski arhiv Dubrovnik (HAD), *Diversa cancelariae*, knj. II, fol. 42, »Viginti septem centenaria de coramine ad rationem denariorum grossorum sedecim et dimidio pro quolibet centenario«.

⁷ Gregor Čremošnik, *Spisi dubrovačke kancelarije*, vol. I, JAZU, Zagreb 1951, št. 640, »Gentilis Boncomitus de Firmo est debitor anno 1281.«

⁸ Upniki iz Ancone: Nicholucius Petri de Ancona, leto 1283, perperi 81 gross. X, Ricardus anconitanus elegarius, 1283, perp. 10, HAD, Div. canc. I, fol. 50, 70, 106, 147; Antonius Petri iz Ancone, 1299, 31 perp. HAD, *Precepta rectoris*, knj. II, fol. 95; Dolžniki iz Ancone: Gregorius sartorius, filius quondam Petri Anconitani, 1297, 13 perp. HAD, Div. canc. knj. III, fol. 32.

⁹ HAD, Div. canc. I, fol. 68.

¹⁰ Ibid. fol. 32.

Izredno se poveča obseg kreditne trgovine v Dubrovniku po letu 1330. Povečana trgovska menjava z deželami v zaledju (Srbijo in Bosno), ki jo povzroči predvsem izkoriščanje bogatih rudnikov srebra in svinca, pa tudi povečanje potreb prebivalstva, še posebej plemstva Srbije in Bosne po luksuznih predmetih in tekstilu, privabi v Dubrovnik veliko število tujih trgovcev. Ti se v velikem številu vključujejo v kreditno trgovino. V tem času delujejo v Dubrovniku številni zastopniki in agenti florentinskih trgovskih družb (Bardi, Peruzzi, Acciaiuoli, Buonaccursi). Poleg Florentincev igrajo na dubrovniškem tržišču zelo pomembno vlogo beneški trgovci in trgovci iz Ancone. Kriza v razvoju kreditne trgovine nastopi po letu 1335, ko se obseg in vrednost občutno zmanjšata. Krizo povzročijo predvsem florentinski trgovci. V času tridesetletne vojne bankrotira in propade večina florentinskih trgovskih in bančnih hiš.¹¹ To je prizadelo tudi filiale florentinskih družb v južni Italiji. Mnogi predstavniki florentinskih družb so po letu 1336 odšli iz Dubrovnika.¹² Dubrovniški trgovci kreditno še niso bili toliko sposobni, da bi izpolnili to praznino.

V času od 1330 do 1339 (za to obdobje so ohranjene notarske knjige *Debita notariae*) se ukvarja s kreditnimi posli v Dubrovniku večje število trgovcev iz Ancone. Leta 1331 jih naštejemo 10. Na kredit dajejo velike vsote in skupna vrednost kreditov znaša 8500 perperjev.¹³ V kasnejših letih se omenjajo največ 4 Ankončani kot upniki. Vrednost kreditov se zmanjša. Posebej bi omenil dva trgovca iz Ancone, ki jima lahko sledimo celo desetletje. To sta Antonio Symonis in Corraducio Symonis.¹⁴ Na podlagi raznih trgovskih pogodb lahko dobimo konkretniji vpogled v njihovo kreditno poslovanje. Corraducius zelo pogosto daje kredite, ki so z ozirom na višino v neki medsebojni zvezi. V zadolžnicah se ponavljajo naslednje vsote: 71 perperjev in pol, 175 perperjev in 143 perperjev.¹⁵ Ponavljanje istih vsot v zadolžnicah pomeni, da se v vsotah skriva ista količina trgovske robe, ki je bila dana na kredit. Kakšna roba se lahko skriva izza omenjenih vsot priča podatek v kreditni pogodbi, ki je bila sklenjena 15. IV. 1336 med dolžnikoma Petrom de Benvenuto in Ruscom de Coradino in upnikom Corraduciem. Dolžnika se obvezujeta, da bosta izročila na račun dolga do konca meseca avgusta »miliaria tres et dimidium de sepo sico«. Ker je bila cena loja v tem obdobju od 20 do 25 perperjev za miljar, vsota 71 perperjev odgovarja 3 in pol milijarjem loja. Ohranjenih je več trgovskih pogodb iz katerih je razvidno, da je Corraducio stalno kupoval od mesarjev loj, ki so ga potem za njega prodajali v mesnicah.¹⁶ Corraducio se je ukvarjal tudi s prodajo »scotanus« (rujevina), ki se je uporabljal pri strojenju kož.¹⁷

V drugi polovici XIV. stoletja pride v razvoju kreditne trgovine v Dubrovniku do določenih sprememb. Od 1352 spet lahko precej kontinuirano sprem-

¹¹ Josef Kulischer, *Allgemeine Wirtschaftsgeschichte des Mittelalters und der Neuzeit*, Bd. I, München—Berlin 1928, str. 346/7.

¹² M. Popović, *Prilog ekonomskoj istoriji Dubrovnika*, str. 251, 252.

¹³ HAD, Aptaghi knj. II, passim, Brunnero Francisci de Ancona, Ceroli Bartholomei de A., Corraducio Symonis de A., magr. Egidio Johannis fisico de A., Feltramo de Francisco de A., Francisco Corbo de A., Bartholomei Laufranchi de A., Palmerio de A., Symoni Palmerio de A.

¹⁴ Corraducio Symonis de Ancona: leto 1330, število kreditnih pogodb — 3, vsota kreditov — perp. 461, 1331—20—2262; 1332—1—50; 1333—6—564; 1335—17—1617; 1336—11—1610; 1337—6—498; 1338—1—630; 1339—2—272. Antonius Symonis de Ancona: 1333—1—200; 1335—6—814; 1336—1—71; 1338—2—704. Aptaghi II, passim.

¹⁵ Aptaghi II, fol. 76', 83'; *Debita notariae* II, fol. 29', 34, 35, 49, 85, 98, 101', 117, 118, 118', 131, 136, 138, 147, 147', 176, 176', 94, 108, 155, 174', 31', 33'.

¹⁶ HAD Div. canc. VIII, fol. 49 — 30. VI. 1335; 64 — 5. VIII. 1335; XII, fol. 106' — 2. VI. 1335; 114 — 13. VI. 1335.

¹⁷ Ibid. VI, fol. 197—197'.

ljamo razvoj. Zmanjša se število kreditnih pogodb, čeprav ostaja v posameznih letih vrednost skoraj na isti višini. Kreditirane vsote so sedaj mnogo višje. Seveda tudi v tem obdobju obstajajo določena krizna obdobja, ki so jih povzročile vojne v neposredni bližini Dubrovnika in epidemije kuge (leta 1361—63, 1380—90). Menja se tudi struktura upnikov. Kreditni posli pridejo skoraj izključno v roke dubrovniškega plemstva. Delež tujih trgovcev je minimalen (komaj 2—4 %).

Ni slučajno, da je leta 1372 prišlo do ponovnega sklepanja pomorsko-trgovske pogodbe z Ancono. Glavni cilj pogodbe je bil uvajanje principa recipročnosti. Trgovce iz Ancone tretirajo na dubrovniškem tržišču na isti način kot Dubrovčane, isti položaj kot Ankončani imajo tudi dubrovniški trgovci v Anconi.¹⁸ Ko je prišlo po letu 1358 do prekinitve odnosov z Benečani, so začeli Dubrovčani obnavljati stare pomorsko-trgovske zveze z mesti na italijanski obali.

Kljub temu da se v drugi polovici skoraj ne omenjajo v kreditnih poslih trgovci iz Mark, pa ne moremo trditi, da Ankončani ne trgujejo v Dubrovniku. Leta 1377 sklepajo pogodbo Laurello Francisca, Petrello Maselli de Fanello in Francisco Johanni de Ancona z Tadejem Jacobi iz Florence o nakupu 20 milijarjev svinca (plumbum) de Bossina, dveh sužnjev (servos) in desetih suženj (servas) v starosti od 10 do 13 let. Robo bodo prejeli v Zadru in ob tej priliki izplačali 144 dukatov.¹⁹ Omenjeni Petrellus Maselli sklepá z Dubrovčani več pogodb o prevozu različne trgovske robe (panno, olei) z ladjo.²⁰

Neprekinjeno lahko spremljamo razvoj kreditne trgovine v Dubrovniku po letu 1420. Na obseg kreditne trgovine v XV. stoletju vplivajo notranji in zunanji faktorji. Dubrovčani s pomočjo strokovnjakov iz Italije ustanavljajo lastno manufakturo sukna, katere glavna produkcija je namenjena izvozu v Balkanske dežele. V zunanjepolitičnem pogledu sovpada prva polovica XV. stoletja z dvigom srbske države pod vladavino despotov, ki pospešujejo gospodarski razvoj svoje države, predvsem razvoj rudarstva. Zato se povečujejo trgovski stiki s Srbijo. Prav tako je Dubrovnik v dobrih odnosih z bosanskimi vladarji. Zaradi ugodne politične in gospodarske situacije se od 30 let XV. stoletja ponovno v večjem obsegu vključujejo v dubrovniško kreditno trgovino tuji trgovci. Dubrovčani pod okriljem Ogrske države obnavljajo trgovske zveze z mesti sosednje Italije. Južna Italija je bila za Dubrovčane posebno ugodna. Bila je najbližja od vseh prekomorskih držav, bogata agrarnih produktov (žito), ki jih je v Dubrovniku primanjkovalo. Obnavljajo se tudi zveze s srednjo Italijo, predvsem z Ancono. Ker 1426 ni bila obnovljena trgovska pogodba z Ancono in ker je 1433 prišlo do medsebojnih sporov in represalij so dali Dubrovčani leta 1436 pobudo da se ponovno vpeljejo dobri odnosi. Šele leta 1440 pride na iniciativo Dubrovčanov do sklepanja nove pogodbe, s katero se potrjujejo prejšnje pogodbe. Na podlagi te pogodbe so Dubrovčani in Ankončani lahko trgovali z raznovrstnimi proizvodi v zaledju Dubrovnika ali Ancone.²¹

Zelo ugodni pogoji za razvoj proizvodnje dubrovniškega sukna in živahna trgovska menjava z deželami v zaledju (Bosna, Srbija), so pritegnili v Dubrovnik številne tuje trgovce in tekstilne strokovnjake. Med njimi so zelo po-

¹⁸ V. Foretić, Nekoliko pogleda na pomorsku trgovinu Dubrovnika, str. 137.

¹⁹ HAD Diversa notariae, IX, fol. 179 — 20. V. 1377.

²⁰ Ibid. fol. 179' — 15. V. 1377.

²¹ V. Foretić, Nekoliko pogleda ..., str. 137.

membni nabavljači surovin za manufakturo sukna (volna, barvila). Zato se v tem obdobju ponovno v večjem številu vključujejo v kreditno trgovino trgovci iz italijanskih mest. Leta 1418 jih naštejemo 19, leta 1421 se njihovo število poveča na 39 in ostaja do leta 1450 približno na istem nivoju (1429 — 20, 1430 — 29, 1440 — 32). Najštevilnejši so Florentinci (1418 — 10, 1421 — 25, 1430 — 4, 1440 — 6) in trgovci iz Prata (1418 — 6, 1421 — 8, 1429 — 6, 1430 — 7, 1440 — 3). Medtem, ko so v XIV. stoletju med upniki prevladovali s področja Mark trgovci iz Ancone, sedaj prevladujejo iz Pezara in Urbina. Nekateri se v Dubrovniku zadržujejo več let skupaj. Nekateri postanejo celo dubrovniški meščani.

Intenzivno se vključujejo v kreditno trgovino iz Pezara: Sancto Arduino (1430 sklepa 10 kreditnih pogodb, daje na kredit 1970 dukatov; 1435—1—30 duk.; 1447—3—212 duk.; 1450—18—1644 duk.; 1452—11—354 duk.) Monaldo de Vigantis sam ali skupaj z apotekarjem Pavlom Thomasii de Camerino (1446—2 kred. pogodbe — 233 duk.; 1447—2—126 duk.; 1448—4—370 duk.; 1453—6—100 perp. in 240 duk.; Monaldo se omenja še 1470 ko daje na kredit 17 perperjev) in iz Urbina: Francisco Ragni (1430—3—327 duk.; 1440—1—350 duk.) in Johannes Nicolai (1440—10—988 duk.). Posebej bi opozoril na Monalda de Vigantis iz Pezara. V dubrovniških knjigah zadolžnic se omenja med leti 1445 in 1470. Bil je sprejet med dubrovniške meščane. Je začetnik (rodonačelnik) dubrovniške meščanske rodbine Monaldi, ki je pripadala bratovščini sv. Antona.²² Monaldo je, kot večina tujih trgovcev, ki so stalno živeli v Dubrovniku, razvil zelo široko poslovno mrežo. Sklepal je pogodbe za plovbo na Sicilijo,²³ kamor pošilja tudi svojega kurirja s pismom.²⁴ V Dubrovniku ima poslovne stike tudi z Monetom di Meliorato de Florentia, kateremu daje moratorij (fida).²⁵

V drugi polovici XV. stoletja igrajo v političnem življenju Balkanskega polotoka najpomembnejšo vlogo Osmanski Turki. V tem obdobju se Osmanski imperij razširi na celoten Balkanski prostor. Leta 1459 pade srbska, leta 1463 pa bosanska srednjeveška država pod turško nadoblast. Ker je bilo balkansko zaledje za Dubrovčane glavni trgovski prostor, so se vse politične, ekonomske in družbene spremembe na Balkanu odražale tudi na dubrovniškem tržišču. Zato opazimo velika nihanja v obsegu in vrednosti kreditne trgovine. Prva večja kriza v razvoju kreditne trgovine nastopi leta 1451 in traja do 1453. Povzroči jo vojna z vladarjem sosednje Hercegovine Hercegom Stjepanom, ki je imel zaveznike v Turkih. Padec Bosne pod turško nadoblast leta 1463 ter širjenje epidemije kuge je občutno vplivalo na zmanjšanje kreditnih poslov. To traja do leta 1468. V tem obdobju doživlja zelo hudo krizo proizvodnja dubrovniške manufakture sukna. Poleg političnih vzrokov vpliva nanjo tudi zmanjšanje uvoza španske volne. Pri obnavljanju proizvodnje dubrovniškega sukna po letu 1470 sodelujejo poleg drugih italijanskih centrov (Apulija, Abruzzi) tudi trgovci iz Mark. Ponovno pride do resne krize v kreditni trgovini okrog leta 1480 zaradi novih turških carinskih predpisov. Zaradi kuge, ki je prizadela Dubrovnik v letih 1481 do 1483, so se zelo oslabili trgovski stiki z balkanskim zaledjem, kar je močno vplivalo na obseg kreditne trgovine.

²² Jovanka Mijušković, Dodeljivanje dubrovačkog građanstva u srednjem veku, Glas SANU, CCXLVI, knj. 9, Beograd 1961, str. 104.

²³ HAD Div. canc. LXII, fol. 108' — 6. VIII. 1450.

²⁴ HAD Div. not. XXXV, fol. 51 — 11. III. 1450.

²⁵ Ibid. LIV, fol. 122 — 30. V. 1470.

Kljub mnogim oviram in težavam, ki jih je turško vojskovanje povzročilo dubrovniški trgovini, pa pomeni razširitev osmanske države na celoten Balkanski polotok za Dubrovčane nov polet v razvoju njihove trgovine. Pred prihodom Osmanskih Turkov na Balkan je Dubrovčane pri trgovanju oviral fevdalni partikularizem. Ko so Osmanski Turki zasedli ves Balkan je nastalo enotno in zelo prostrano tržišče in enoten carinski sistem. Dubrovčani so znali večje izkoristiti prednosti, ki so jih uvedli na Balkanu Turki. Celoten izvoz iz Balkana, ki je šel prek Dubrovnika oziroma s posredovanjem dubrovniških trgovcev, je stalno rasel po obsegu in vrednosti. Najprej zato, ker so v Italiji rasle potrebe po surovinah. S temi so se oskrbovali prav v Balkanskih deželah, ki niso bile daleč od Italije in ki so bile z njo povezane z dobro zaščitenim morjem. Prevoz po morju, je bil cenen. Ladje so lahko prispеле do samih centrov, kjer so se predelovale surovine. Poleg tega je bilo treba za razvite obrtne panoge in manufakturne obrate v Italiji najti nova tržišča. Ta pa so bila prav na Balkanu v okviru obsežnega Osmanskega Imperija.

V drugi polovici XV. stoletja se menja struktura upnikov. Delež plemstva (patricijev) se zmanjšuje, ker prehaja kreditna trgovina v roke bogatih meščanov in raznih obrtnikov, ki sodelujejo v manufakturi sukna. Relativno se povečuje delež tujih trgovcev, predvsem Italijanov. Trgovci iz Florence niso več vodilni, iniciativo prevzemajo trgovci iz južne Italije (Prato, Trano). Ne zaostajajo pa po višini kreditirane robe trgovci iz Mark, med njimi na prvem mestu iz Pesara, Urbina ter posamezniki iz Firma in Ancone. Posebej bi opozoril na naslednje trgovce: Jacobus Arduyni de Pensauro (leta 1453 — 29 kreditnih pogodb — 1354 dukatov), Petrus domini Johannis Pauli de Urbino (1459 — 21 kred. pogodb — duc. 295, yperp. 2); Marioto del Torto pro Navi de Nicolucio et nepotibus de Urbino (1470 — 14 kred. pogodb — duc. 171); Symonis spečiarario de Pensauro (1450 — 10 kred. pogodb — duc. 112, yperp. 26; 1453 — 20 kred. pog. — duc. 1924, yperp. 95). Po letu 1470 je moral na dubrovniškem tržišču igrati zelo pomembno vlogo Terentius de Jacobo de Terentiis de Pensauro, ki se je tudi v kreditni trgovini udeleževal zelo intenzivno. Čeprav je dajal na kredit manjše vsote denarja oz. robo je na primer leta 1470 sklenil kar 57 kreditnih pogodb in dal na kredit 931 dukatov. Zanimiva je struktura njegovih dolžnikov. Med njimi je največ barvarjev (tinctores), tkalcev (lanarii) in drugih obrtnikov povezanih z izdelavo sukna. Že ta ugotovitev nas opozori, da je moral Terentio sodelovati pri proizvodnji dubrovniškega sukna in dajati na kredit nekatere surovine.

Kakšno robo so dajali upniki na kredit in s kakšno robo so dolžniki vračali svoje kreditne obveznosti ponavadi iz kreditnih pogodb ne moremo ugotoviti, ker se navaja samo vrednost kreditirane robe v neki moneti. Odgovor na to vprašanje pa lahko dobimo v nekaterih pogodbah, kjer so obveznosti enega ali drugega partnerja točno precizirane. To je tudi ena od specifičnosti dubrovniške kreditne listine.

Iz teh konkretnih podatkov lahko ugotovimo, da so trgovci iz Pezara dajali dubrovniškim barvarjem na kredit »gaudo«. Tkanine, ki so hoteli imeti obarvane v raznih niansah modre barve, so barvali v »gaudu«. Gaudo je bila neka rastlina (lat. *Isatis tinctoria*). Iz njenih suhih lističev se je po posebnem postopku pridobivala modra barva. V zadolžnicah, v katerih omenjajo »gaudo«, potrjuje dolžnik, da je prejel od upnika na kredit »guado«. Kot upniki

se leta 1430 navajajo: Sancto de Arduynis iz Pezara,²⁶ Antonio Allegreti de Sancto Angelo²⁷ ter Francisco Vagnini de Urbino.²⁸ Leta 1448 je dal Gabriel Nicolucci de Urbino na kredit Ivanu Bla. Buniću 395 dukatov in 32 grošev »pro tanto quantitate guadi et robie«.²⁹

O kvaliteti in drugih lastnostih »guada« dobimo nekaj več podatkov v kreditni pogodbi, ki je bila sklenjena 3. XI. 1459 med Matejem Tho. Bunićem in Christophorom Tomasii dela Salsa de Rimini. Christophor je izjavil, da je prejel od Mateja »zucharo et contati« v vrednosti 405 dukatov, ter se je obvezal da bo do julija prihodnjega leta Mateju izročil 38 miljarjev in 500 liber »guada« ... al pexo della Marchia«. Nadalje izvemo, da se mora v 500 librah obarvati 12 bal dubrovniškega sukna in to 6 v »azzuru« in 6 v »turchinu«. Omenjena je tudi cena »guada« in to 14 dukatov za miljar.³⁰ Z »guadam« je leta 1480 trgoval tudi Terentio de Terentiis de Pansauro. Prišlo je do spora med njim in prokuratorjem Michaela de Pardo de Pansauro. Arbitri bi morali med drugim urediti tudi spor zaradi 31 bal »gauda«, ki jih je Terentio prejel od Michaela de Pardo in Francisca de Lollo ter jih prodal na kredit.³¹ Francisco Gasparis iz Urbina potrjuje, da je prejel od Borislave, žene in zastopnice (procuratrix) Terentia poleg ostale robe in denarja še »saccos 26 de guado«. Vse omenjeno je imel Terentio pri sebi na račun Francisca.³²

Predmet kreditne pogodbe je bil tudi »aluminis de Marchia«, torej sredstvo za izdelovanje mila (sapone), ki se je v velikih količinah uporabljalo pri izdelavi sukna.³³ V času viška proizvodnje dubrovniške manufakture sukna so izdelovali sukno tudi iz mešanice volne »de Marchia et de Sancto Matheo«,³⁴ kar je razvidno iz neke kreditne pogodbe.

V mnogih kreditnih pogodbah po letu 1440 se dolžnik obvezuje, da bo poravnal svoje kreditne obveznosti s suknom. Med upniki se v teh kreditnih pogodbah pogosto omenjajo tuji trgovci. Tudi trgovci iz Mark so dobivali od dolžnikov Dubrovčanov na račun kredita določeno količino dubrovniškega sukna. Leta 1450 se na primer v zadolžnicah s suknom omenjajo upniki: Monaldo speciaris de Pansauro, Pasuqualino ser Antonii de Ancona, Gabriel Nicolucio de Urbino. Leta 1459: Monaldo Viganti de Pansauro, Petro domini Johanni Pauli de Urbino. Leta 1470 in 1481 Terentio de Terentiis de Pansauro. Posebej bi opozorili na apotekarje, ki so se poleg ostalih dejavnosti vključevali tudi v trgovino s tkaninami. Apotekar (speciaris) Monaldo de Pansauro je dobil na primer leta 1450 od svojih dolžnikov na račun dolga 16 bal dubrovniškega sukna »de L«.³⁵

V okviru kreditne trgovine so trgovali še z drugo trgovsko robo. Iz nekaterih kreditnih pogodb je razvidno, da so trgovci iz Pezara dobivali na kredit kože. Leta 1453 je Jacobus Arduyni de Pansauro dobil na kredit »boldronos« (kozličkova koža z dlako) v vrednosti 42 dukatov.³⁶

²⁶ HAD Deb. not. XIV, fol. 372 (535 in pol dukata), 380 (271 duk.).

²⁷ Ibid. fol. 383 (dvakrat 81 duk.).

²⁸ Ibid. fol. 284' (158 duk.).

²⁹ Ibid. fol. 173'.

³⁰ HAD Div. not. XLIII, fol. 11–11'.

³¹ Ibid. LXIV, fol. 144' – 145'.

³² HAD Div. canc. LXXXI, fol. 119.

³³ HAD Deb. not. LIV, fol. 7' – 10. III. 1491.

³⁴ Ibid. XXVIII, fol. 107' – 16. VIII. 1453.

³⁵ Ibid. XXV, fol. 106', 117, 125; XXVI, 36.

³⁶ Ibid. XXVIII, fol. 92' – 18. VII. 1453.

Predmet kreditne trgovine je bil tudi crvac (»cremixi«), to je sredstvo za barvanje, ki so ga Dubrovčani izvažali predvsem iz Bosne in ga pošiljali na italijanska tržišča. Apotekar Julianus Jacobi de Florentia je dobil na račun kredita od dolžnika Marina Cidilovića 683 liber in 2 unče »crimisi minuti boni suttik, ki ga mora dolžnik izročiti ali v Anconi ali v Riminiju ali v Pezaru.³⁷ V Markah so Dubrovčani nabavljali tudi začimbe ter jih dajali na kredit. Dubrovniški plemič Vito Clementa Gučetić se je obvezal, da bo upniku Luki Sarkočeviću poravnal kredit v višini 360 dukatov na naslednji način »et hoc pro libris Mille ducentis gariofiliorum pondus Marchie«, ki mu jih bo izročil »inter Anchonam et Pisaurum.«³⁸

Tuji trgovci so v Dubrovniku sklepali kreditne pogodbe pod pogoji, ki so bili v veljavi v dubrovniški republiki. Posluževali so se raznih transakcij, med drugim so se pri vračanju kreditov tudi posluževali menic (littera cambii).³⁹ Trgovci iz Mark večinoma dajejo kredite dubrovniškim trgovcem ter se v kreditnih pogodbah omenjajo kot upniki. Toda tudi sami dvigajo pri Dubrovčanah kredite, ter se kot dolžniki podredijo vsem pogojem, ki so veljali na dubrovniškem tržišču.

Kljub temu, da je kreditno poslovanje v Dubrovniku preraslo v sistem, je znaten del trgovskega poslovanja opravljen izven kreditne trgovine in to v maloprodaji, gotovinskem izplačilu ali direktni menjavi.

Drugo vprašanje, ki je povezano s trgovanjem dubrovniških trgovcev v Markah, je vprašanje delovanja dubrovniških trgovskih družb. Ker se je velik del pogodb o ustanavljanju trgovskih družb sklepal pred notarjem in registriral v notarskih knjigah — predvsem v notarski knjigi Debita notariae — lahko na podlagi podatkov v Dubrovniškem arhivu ugotovimo, koliko trgovskih družb je bilo v posameznih letih ustanovljenih, v katerih krajih in deželah so družbe poslovale, kateri družbeni sloji so sodelovali v trgovskih družbah kot družabniki (sociji). Nadalje lahko proučujemo višino vložnega kapitala, predmet investicij, trajanje trgovskih družb, delitev dobička in podobno. V Dubrovniku lahko sledimo vsem oblikam od komende (commenda) kot predhodnice trgovskih družb do kompanije (compagnia) kot višje oblike tehnike trgovskega poslovanja.⁴⁰

Pomembno mesto v trgovini z Markami zavzemajo trgovske družbe. Dubrovniški trgovci so se radi oprijeli ugodnosti, ki so jih nudile sodobne, naprednejše oblike trgovanja. Trgovske družbe so ustanovljali z namenom, da bi združevali finančna sredstva, da bi zmanjšali riziko pri potovanjih in da bi hitreje prišli do dobička. Najobičajnejša oblika trgovske družbe je bila »collegantia«. Eden ali več članov družbe (socius stans) je ostajal v Dubrovniku, medtem ko je eden od članov družbe (socius tractans) potoval v Italijo, na Balkan, v Levanto. Vsak socius je imel točno določene obveznosti, vsi pa so bili v stalni medsebojni zvezi. Vloge v denarju ali trgovski robi so bile včasih enake, v večini primerov pa različne. Običajno je šel na pot najsiromaš-

³⁷ Ibid. XXVII, fol. 161 — 5. XII. 1452.

³⁸ Ibid. LI, fol. 112' — 8. VI. 1487.

³⁹ HAD Div. not. XLII, fol. 149' — 150 — 26. VI. 1459. »Johannes Stefani de Nale di Ragusio ostendit et presentavit egregio viro Nicolao Schutioli de Ancona litteram cambii...«.

⁴⁰ Gregor Cremošnik, Naša trgovačka društva u srednjem veku, Glasnik Zemaljskog muzeja, leto XXXVI, Sarajevo 1924, str. 69; Jelena Danilović, O ugovoru »collegantia« u dubrovačkom pravu u periodu mletačke vlasti, Zbornik Filozofskog fakulteta, Univerziteta u Beogradu, knj. XI-1, Beograd 1970, str. 289—305; Bariša Krekić, Trgovačka društva u srednjeevropskom dubrovačko-levantinskom saobraćaju, Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, letnik IV, Novi Sad 1959, str. 11—28; Ignacij Voje, Poslovanje dubrovniških trgovskih družb na Balkanskom polotoku u drugi polovici XV. stoleća, Zgodovinski časopis, letnik XXVIII, zvez. 3—4, Ljubljana 1974, str. 215—222.

nejši družabnik (*socius tractans*), kajti potovanje in trgovanje s tujim denarjem oziroma robo je njegov edini prispevek k skupnemu poslu in osnova za udeležbo pri delitvi dobička. Tudi »*socius tractans*« je mogel vložiti svoj del kapitala, vendar je bil njegov delež manjši od ostalih. Včasih potujejo vsi člani družbe, vendar v različne smeri. Eden gre z delom vloženega kapitala na Balkan, drugi posluje v Italiji. V XV. stoletju se že pojavljajo plačani predstavniki družbe »*factori*«. Plačilo njegovih dnevnic prevzamejo vsi člani trgovske družbe.

Značilno za pogodbe trgovskih družb v XIV. stoletju je, da so pisane zelo koncizno, stereotipno, ter da se le redkokdaj omenja smer potovanja ali predmet investicij. Le iz nekaterih pogodb je razvidno, da so dubrovniški trgovci ustanavljali trgovske družbe z namenom, da poslujejo v Markah.⁴¹ Leta 1390 je vložil *Giucho de Dersa* 500 dukatov »in mercantiis«, *socius tractans* *Božičko Dragošević* pa bo z njimi trgoval v Anconi.⁴²

Zelo se poveča število trgovskih družb po letu 1445 (od leta 1447 do 1451 je bilo sklenjenih 5 trgovskih družb)⁴³ in še posebej po letu 1463 (1459 — 1 trgovska družba, 1463 — 5, 1469 — 1, 1470 — 2, 1474 — 1, 1479 — 1, 1480 — 1, 1481 — 1, 1482 — 2, 1484 — 3, 1486 — 2, 1487 — 2, 1488 — 2, 1489 — 1, 1490 — 1, 1492 — 1, 1493 — 1),⁴⁴ ki del svojega poslovanja usmerjajo na področje Mark. Razvoj manufakture sukna v Dubrovniku, povečana trgovska menjava z deželami v balkanskem zaledju ter s sosednjo Italijo je pospeševal ustanavljanje trgovskih družb ter vzpodbujal dubrovniške trgovce k združevanju kapitala pri večjih ter bolj tveganih trgovskih poslih na večje razdalje. Pogodbe trgovskih družb so v XV. stoletju pisane mnogo bolj precizno ter dobimo na podlagi njih zelo konkretno sliko poslovanja. Opozoril bi le na nekatere najbolj karakteristične in specifične momente pri poslovanju trgovskih družb v Markah.

V prvi polovici XV. stoletja se z dubrovniškimi trgovci povezujejo v družbah tudi nekateri trgovci iz Mark, predvsem tisti, ki so poslovali v Dubrovniku daljšo dobo in ki so si ustvarili določene ekonomske pozicije. Med njimi je *Monaldo de Vigantis* iz Pesara, ki sam ali pa skupaj s svojim nečakom (*cognatus*) apotekarjem *Pavлом Thomaxii de Camerino* vlaga visoke vsote denarja v trgovske družbe. Njun *socius Paulus Allegretti* potuje z vložnim kapitalom »in partibus Romanie«, brez precizno navedene investicije.⁴⁵ V trgovske družbe vlaga svoj kapital tudi *Simonis speciarior de Pensauro*. Njegovi sociji prav tako poslujejo na področju Romanije v Arti. V eni od pogodb je navedeno, da vlaga *Simon* »*schivavine et pannis*« v vrednosti 300 dukatov.⁴⁶

⁴¹ HAD Div. canc. XII, fol. 95 — 14. II. 1335, perp. 60 — ad Anconam; XVIII, fol. 96 — 8. XI. 1355, duc. 300, — ad Marchiam.

⁴² HAD Deb. not. X, fol. 84' — 8. X. 1390.

⁴³ HAD Deb. not. XXIV, fol. 45 — 1448; XXV, fol. 38' — 1449; XXVI, fol. 49' — 1450; XXVI, fol. 148' — 149, 164' — 1451; Div. not. XLIII, fol. 5 — 1459.

⁴⁴ HAD Deb. not. XXXVI, fol. 9, 56, 154, 180 — 1463; XXXVII, fol. 79 — 1466; XXXVIII, fol. 21 — 1469; XXXIX, fol. 80' — 1470; XLIII, fol. 38' — 1474; XLVII, fol. 151 — 1479; XLVIII, fol. 33' — 34 — 1480, fol. 77 — 1481; XLIX, fol. 9 — 9', 12' — 13 — 1482; fol. 186, 191' — 1484; L fol. 6' — 7 — 1484; fol. 174' — 1486; LI fol. 6' — 1486; fol. 158', 164', ? — 1488; LII fol. 65 — 1488, fol. 123' — 1489; LIII fol. 144 — 1490; LV fol. 41 — 1492, fol. 172' — 173 — 1493.

⁴⁵ Ibid. XXIII fol. 6 — 11. III. 1447 (duc. 504 et gross. 24); Div. not. XXXV fol. 113' — 15. VII. 1450 (duc. 424 et quartus unius ducati).

⁴⁶ HAD Div. not. XXXV fol. 119—119' — 6. VIII. 1450; Deb. not. XXVI, fol. 133' — 14. IV. 1451 (duc. 550).

Omenil bi še Franzonusa Antonii iz Ancone, ki je prejel od sociusa ser Marina Jo. Gundulića 200 dukatov. Obvezal se je, da bo z vložnim kapitalom potoval »ad partes provintie Marchie« ter denar investiral »in frumento«.⁴⁷

V prvi polovici XV. stoletja se smer potovanja označuje na splošno, na primer »in partibus Marchie«, brez podrobnejše označbe mesta. Po letu 1470 so pogodbe preciznejše ter traktatorji želijo, da njihovi partnerji trgujejo v nekem določenem kraju ali sejmu. Najpogosteje se omenja »fera« (fiera) ali »nundinas« Rechanati, »fera« Pisauri, bolj redko pa Ancona ali Marchia Anconitana.

Trgovske družbe za trgovanje v Markah ustanavljajo le dubrovniški trgovci, med njimi je precej dubrovniških plemičev. V poslovanje trgovskih družb ne vključujejo tujih trgovcev. Višina vložnega kapitala se v pogodbah označuje v dukatih, redkeje v perperjih. V nekaterih pogodbah pa je omenjeno, da vsota predstavlja trgovsko robo, ki gre v izvoz. Ta roba je lahko označena s splošnim izrazom »in mercantiis«,⁴⁸ lahko pa kapital predstavlja neko določeno trgovsko robo. V pogodbah se omenja srebro, ki ga pošiljajo na prodajo v Marke,⁴⁹ vosek, s katerim trgujejo na tržišču v Pezaru,⁵⁰ angorsko volneno sukno (zambelloti), ki ga nosijo sociji na sejem v Rekanatiju⁵¹ ali kože, ki gredo v Pezaro in Rekanati.⁵²

Vložen kapital v neki pogodbi trgovske družbe iz leta 1450 je ocenjen s 4150 dukati. Iz pojasnila je razvidno, da je ta vsota vplačana »in raubis, mercantiis et debitoribus qui sunt Venetiis et Marchie«.⁵³ Kljub temu da smer potovanja ni navedena, lahko ugotovimo, da imajo socii Johannes de Marco in njegova sinova Marinus in Franciscus svojo poslovno mrežo razvito v Markah in Benetkah, kjer prodajajo robo na kredit. V neki drugi pogodbi iz leta 1482 pa del kapitala predstavlja dobiček (»lucrum«), ki ga bosta socija ustvarila pri prodaji svinca in voska v Benetkah ter voska v Markah. Vrednost vložnega kapitala v omenjeni trg. družbi znaša 1200 dukatov. Socija Damijan Paula Gučetić in Marinus Pasquali de Martoli bosta kapital investirala v Italiji »in pannis«, ki ga bosta transportirala na področje Osmanske države in tam prodala.⁵⁴

Predmet investicije ni vedno določen vnaprej, običajno je odločitev v kaj bo investiral kapital prepuščena traktatorju. V nekaterih pogodbah družb, ki poslujejo v Markah pa je določeno, da bo socius tractans investiral kapital v lan (linum)⁵⁵ in sukno.⁵⁶ Marke so bile vključene v nekatere obsežnejše podvige trgovanja na relaciji Orient—Italija. Navedel bi primer trgovske družbe, ki sta jo sklenila leta 1480 Jakša Božidarević in Nikola Ostojić imenovan Bakrović. Nikola je vložil kapital v višini 1500 dukatov, Jakša 1000 dukatov. Jakša se je obvezal, da bo kot traktator potoval »ad partes Asir, videlicet Brusam«, kjer bo kupoval robo, ki je iskana na Ogrskem. Na Ogr-

⁴⁷ HAD Deb. hot. XXV fol. 38' — 16. VIII. 1449.

⁴⁸ Ibid. LI, fol. 158' — 27. VIII. 1487 (yperp. 134 in mercantiis).

⁴⁹ Ibid. XLIII fol. 38' — 10. X. 1474.

⁵⁰ Ibid. XXXIX fol. 80' — 2. XI. 1470 (1. duc. au. 425 et gross 33 in cerra, 2. cerra et aliis res pro valore duc. 167 et dimidio).

⁵¹ Ibid. XLIX fol. 186 — 4. IX. 1484.

⁵² Ibid. LII fol. 65 — 31. X. 1488 »pelles 80 bouinos crudas in ballis octo et 12 celegas et 14 involucra celegatis parvarum quas res portare debeo Pisaurum . . .«; LIII fol. 144 — 24. VIII. 1490 (yperp. 300 »in sclavinis, una celega, pellibus montovinis albis et tinctis terra glete, laboreriis de argento et certis aliis rebus . . .«).

⁵³ Ibid. XXVI fol. 49' — 6. XI. 1450.

⁵⁴ Ibid. XLIX fol. 9'—9' — 21. III. 1482.

⁵⁵ Ibid. XLVII, fol. 151 — 31. VIII. 1479.

⁵⁶ Ibid. L fol. 6'—7 — 16. X. 1484; LI fol. 6' — 29. VIII. 1486 »investire in pannis de Mantoua«.

skem bosta družabnika orientalno robo prodala in izkupiček ponovno investirala v drugo trgovsko robo, ki jo bosta transportirala v Italijo »ad partes Abruci seu Marchie«. ⁵⁷ Naslednje leto skleneta podobno pogodbo brata Jakob in Luka Božislavič s Frančiškom Ste. Benešičem. Frančiško je vložil kapital v višini 524 dukatov, ki ga bosta socija vložila v »merces de Brusa«. Z orientalno robo bosta potovala na Ogrsko, kjer bosta izkupiček investirala v robo, ki jo bosta lahko prodala v Markah in Abruzzih. ⁵⁸

V okviru trgovskih družb zavzema sukno kot vložen kapital zelo pomembno mesto. Socii vlagajo domače dubrovniško sukno pa tudi razne vrste tujega sukna, predvsem italijanskega sukna. Izvoz sukna se na področje Osmanske države iz leta v leto povečuje. Dubrovčani so na turško tržišče uvažali največ težka sukna, razen nekaterih lažjih vrst kot je garbo iz Florence. Zaradi povečanih potreb po finih tkaninah tako v Dubrovniku kot v sosednji Italiji, so Dubrovčani investirali kapital ali izkupiček od prodaje težjih vrst sukna, v najrazličnejše vrste finih orientalnih tkanin (volnena angorska sukna, svila, damast), ki so jih prodajali na trgih Osmanskega carstva. Velik del te uvožene orientalne robe so Dubrovčani izvozili na sejme v Italiji. ⁵⁹

Riassunto

RELAZIONI COMMERCIALI TRA RAGUSA (DUBROVNIK) E LE MARCHE NEL TRECENTO E QUATTROCENTO

La pressione economica esercitata da Venezia sul commercio marittimo adriatico nel XII sec. ebbe un peso determinante sullo sviluppo di Ragusa. Una reazione a questa pressione sono i diversi accordi di amicizia, di pace, commerciali e di navigazione stipulati da Ragusa con le città dalmate, istriane ed italiane. E' conosciuto un accordo con Ancona del 1199. Possiamo seguire durante tutto il Medio Evo i contatti tra Ragusa e Ancona, contatti che si intensificano nel XV secolo.

Nell'Archivio di Ragusa è conservata una serie notarile dettata »Debita notariae«. In questa serie sono registrate quasi esclusivamente le carte di credito, gli accordi per società commerciali, documenti su transizioni finanziarie e simili. E' possibile seguire lo sviluppo del commercio creditizio, con delle interruzioni, dal 1282 in poi. Sulla base delle carte di credito si può seguire lo sviluppo di diverse forme di operazioni di credito, l'estensione del commercio creditizio e si può inoltre definire la struttura dei creditori e dei debitori. Nel commercio creditizio della Ragusa medioevale si inseriscono anche commercianti delle Marche e viceversa i commercianti ragusei acquistano a credito le merci per commerciare con queste nelle Marche.

Una documentazione molto ricca per il XV sec. è rappresentata dagli accordi delle società commerciali (societas, collegantia, compagnia). In esse compaiono come »socii« in primo luogo i commercianti di Ragusa, che estendono le proprie operazioni ai Balcani e le collegano ai mercati in Italia, tra gli altri ai centri commerciali nelle Marche. Molto spesso le compagnie commerciali operano alle fiere di Recanati. Le informazioni che possiamo trarre dalle carte di credito e dalle società commerciali rispondono a una serie di interrogativi legati all'azione di mediatori dei commercianti ragusei in rapporto alle merci di importazione d'esportazione, all'altezza del capitale investito, alle spese delle operazioni commerciali, ecc.

⁵⁷ Ibid. XLVIII fol. 33'-34 — 2. VIII. 1480.

⁵⁸ Ibid. XLVIII fol. 77 — 29. I. 1481.

⁵⁹ Ibid. LIII fol. 4' — 1489.